

Hvornår har du sidst overvejet din troværdighed?

Meyer, Gitte

Published in:
Bio-Etik i Praksis

Publication date:
2008

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Meyer, G. (2008). Hvornår har du sidst overvejet din troværdighed? *Bio-Etik i Praksis*, 5(3), 1-3.
<http://www.bioethics.kvl.dk/tekster/bip32008.pdf>

Hvornår har du sidst overvejet din troværdighed?

Oplysning er ikke et universalmiddel, der opløser tillidsproblemer. Virksomheder, institutioner og andre, som kommer ud for, at andre ikke har tillid til dem, har gode grunde til at give deres egen troværdighed et selvkritisk eftersyn. Det bliver der argumenteret for i en afhandling om tillidsproblemer i landbrugs- og fødevarersektoren.

Af Gitte Meyer

Franck Meijboom er ikke i tvivl om, hvilket råd han ville give en virksomhed eller institution, som henvendte sig til ham med det problem, at andre ikke havde tillid til dem og deres produkter eller ydelser: "Jeg ville råde dem til at starte med at spørge sig selv, hvad de kunne gøre for at blive mere troværdige," siger han. I dette ligger også, at han ville fraråde de nødstedte virksomheder eller institutioner at kaste sig ud i informationskampagner for at få andre at begribe deres overvættede troværdighed. Sådan er der en udbredt tilbøjelighed til at reagere på tillidsproblemer, vurderer han. Fravær af tillid opfattes som et udtryk for, at der er noget, de andre ikke har fattet, men teologen og etikeren Franck Meijboom foretrækker at vende problemstillingen. Det er sket efter nøje overvejelse og udgør rygraden i den ph.d.-afhandling – *Problems of Trust. A question of trustworthiness* – som han forsvarede ved universitetet i Utrecht den 12. september, og hvor opmærksomheden er koncentreret om tillidsproblemer i landbrugs- og fødevarersektoren.

Kritikken af informationskampagne-refleksen er principiel og praktisk. Forsøg på at opløse tillidsproblemer ved hjælp af oplysning kan ses som et indirekte udsagn om mangler hos de skeptiske – egentlig burde de have tillid, men de mangler at blive passende belært om det. Dette indirekte udsagn ser Franck Meijboom som et udtryk for mangel på respekt for de mennesker, man gerne ville have tillid fra; en betvivlelse af deres dømmekraft. Det er i strid med et princip om respekt for enkeltpersonen. Og det kan let komme til at virke som en forhindring for håndtering af tillidsproblemerne. Folk har grunde til ikke at nære tillid. De grunde afskærer man sig fra at forstå, hvis man sætter sig i hovedet, at fravær af tillid enten skyldes, at folk er for dårligt oplyste om ens glimrende produkter og hæderværdige motiver, eller at de er bange for det nye og skal hjælpes til at forstå, at det ikke er så farligt, som de åbenbart tror.

Der er altså ifølge Franck Meijboom en byrde, som skal flyttes. En bevisbyrde er det imidlertid ikke. Tillid er nemlig, mener han, en størrelse som ligger hinsides, hvad der kan bevises. I et vist omfang kan der *overbevises* om troværdighed, men for at *fremstå* som troværdig bør man starte med at *være* det. Enhver, der kommer ud for tillidsproblemer, har grund til at tvivle på, at denne forudsætning er i orden.

Ikke mavefornemmelse

Tillid og troværdighed drejer sig ifølge Franck Meijboom ikke alene om viden og kunnen og ikke alene om moral og værdier, men omfatter begge dele. At nære tillid kan beskrives som resultatet af en samlet vurdering af troværdighed, der både drejer sig om kompetence og om motiver. Vurderingen har ikke karakter af beregning, og der er ingen bevidste mellemregninger. Man har tillid, hvis man har tillid, og det er noget, man føler. Det indebærer, at man ikke kan beslutte sig til at nære tillid, sådan som man kan beslutte sig for at acceptere en risiko. Det indebærer også, at det

frembyder vanskeligheder at manipulere nogen til at nære tillid. Men det indebærer ikke, at tillid ikke er andet end mavefornemmelse. Fornemmelsen har sine grunde, og selvom de ikke er kontrollérbare, er de heller ikke komplet uudgrundelige. De har at gøre med kompetence, og de har at gøre med motiver.

Kompetence drejer sig om at kunne sit kram og at vide, hvad man gør – så langt det nu lader sig gøre. Videnskabelige eksperter kan have særlige vanskeligheder med at erkende egen sårbarhed, hvad dette angår. Eksperter konsulteres jo netop for deres kompetence, gør Franck Meijboom opmærksom på og tilføjer: "Men i praksis – for eksempel i forbindelse med fødevarerproduktion – indgår en uhyre mængde forskellige ekspertfelter med hver deres begrænsede kompetence i fremstillingen, transporten, distributionen og opbevaringen af det produkt, som producenterne gerne så, at andre havde tillid til. Det er ikke tilstrækkeligt, at den enkelte ekspert er kompetent på sit eget afgrænsede felt." Et kritisk eftersyn af egen troværdighed med hensyn til kompetence indebærer således ikke alene omhu med hensyn til egen kyndighed punkt for punkt, men også i forhold til helheden.

Viden, teknisk kunnen og håndtering af faktuelle forhold har altså afgørende betydning for troværdighed, mener Franck Meijboom. For den enkelte, som ender med at nære eller ikke nære tillid, indgår disse forhold i den samlede vurdering. Men der er netop tale om en vurdering, ikke om udstedelse og modtagelse af garantier. Blandt andet derved adskiller tillidsproblemer sig fra risikospørgsmål. Tillid er nødvendig, fordi der findes usikkerhed, som det ikke lader sig gøre at blive kvit. Hvor talen er om risiko, derimod, går bestræbelsen ud på at få det usikre til at blive eller fremstå som kalkulerbart og som en udfordring, der kan håndteres rent teknisk. Med Franck Meijboom kan man sige, at bestræbelsen går ud på at gøre det unødvendigt at have tillid.

Moralske overvejelser søges omhyggeligt holdt uden for risiko-beregninger, men indgår i de personlige vurderinger af andres troværdighed, som fører eller ikke fører til tillid. Vurdering af motiver indgår. Men, understreger Franck Meijboom, troværdighed drejer sig ikke nødvendigvis om fælles værdier. Snarere drejer det sig om respekt for andres værdier og principper og om at vise vilje og evne til at søge at afbalancere forskellige værdier og principper.

Medicinmad

I afhandlingen sammenlignes et tillidsforhold med en uskreven aftale om, hvad der med rimelighed kan forventes af den konkrete, der næres tillid til. Den, der viser tillid, udtrykker med sin tillid nogle opfattelser og forventninger med hensyn til, hvad der netop kan forventes af den anden i den konkrete situation. At modtage tilliden svarer til at godtage disse opfattelser og forventninger. Man forventer ikke det samme af alle, hverken med hensyn til kompetence eller motiver. For at være troværdig er det nødvendigt at leve op til dét, andre med rimelighed kan forvente. Det kan være nogenlunde overskueligt i forbindelse med gammelkendte produkter og ydelser. Det kan være særdeles uoverskueligt i forbindelse med nye typer produkter. Franck Meijboom illustrerer dette med medicinmad som eksempel.

Hvor fødevarer og lægemidler smeltes sammen i ét produkt, bliver det uklart, i hvilket omfang og hvordan supermarkedet og grønthandleren skal leve op til forventninger med hensyn til kompetence og motiver, som det hidtil har været rimeligt at have i forhold til apotekeren og familielægen. I sådanne situationer øges behovet for – og kravet om – offentlig regulering og kontrol, men Franck Meijboom advarer producenter mod at forestille sig, at det befrier dem for at skulle beskæftige sig kritisk med deres egen troværdighed og dermed altså med at forsøge at leve op til, hvad der med rimelighed kan forventes af dem. I forbindelse med offentlig regulering og kontrol bliver offentlige myndigheder også nødt til at overveje, hvordan de kan opføre sig troværdigt, men opgaven er ikke dermed blevet flyttet væk fra de private producenter.

Hvad skal de stille op? Ifølge Franck Meijboom skal de lytte – men de skal også kunne sige stop. Det er umuligt at være alle tilpas, at tage højde for alle perspektiver, hensyn, interesser og indvendinger. Dels er det praktisk umuligt. Dels fremstår folk, der forsøger at stille alle tilpas som vindbøjtler. Og vindbøjtler er i hvert fald ikke troværdige. Så for at kunne lytte og foretage rimelige vurderinger og fornuftige valg må man være noget i sig selv, stå for noget, være genkendelig, have substans. For at vise sig værdig til tillid, må man have integritet, mener Franck Meijboom. Som dermed har bevæget sig fra ét komplekst begreb til et andet komplekst begreb,

Står hovmod altid for fald?

Tillid beskrives ofte som et samfundsmæssigt gode, som dét der får et samfund til at hænge sammen. Set med Franck Meijbooms øjne gør det imidlertid ikke tillid til noget at stræbe efter i sig selv. Tillid er, mener han, kun på sin plads, hvor der er troværdighed. Det kan ikke være en moralsk pligt at nære tillid – men nok at være troværdig. Og at skelne mellem at 'fremstå som' og at 'være' troværdig, vil han ikke være med til. Med troværdighed kan man ikke snyde, mener han.

Men holder det faktisk, at ærlighed varer længst, og at hovmod står for fald? Holder det for eksempel på et globalt marked, hvor store penge sejler løssluppet rundt på tværs af alle grænser og blot kaster trawlet ud her og der, hvor chancerne for hurtige overskud forekommer størst? Franck Meijbooms svar er, at hans overvejelser gælder for virksomheder og andre, der ønsker at forblive på et område, og som altså må tænke langsigtet.

Man kan ikke løse alle verdens problemer i en ph.d.-afhandling. Problemet med fravær af selvkritik i forbindelse med tillidsproblemer har været oplagt at tage fat på. Det er udbredt. Det er også iøjnefaldende, i hvert fald når først man har fået øje på det. Og det er muligt at udrede det og måske at hjælpe et stykke på vej til en anden indstilling og andre fremgangsmåder – omend det ikke kan blive til opskrifter. Skridsikre metoder kan ikke leveres, understreger Franck Meijboom. Ingen kan være sikre på at opnå tillid, selvom de prøver at være troværdige. Og ingen, der viser tillid, er beskyttede mod at blive skuffede. Det kan man ikke vide på forhånd. Det er derfor, der er brug for tillid.

Franck Meijbooms afhandling (proevschrift) er udgivet ved Universitetet i Utrecht, og dens fulde titel er:

Problems of Trust. A Question of Trustworthiness. An ethical inquiry of trust and trustworthiness in the context of the agricultural and food sector.

ISBN: 978-90-393-4870-3